

До Спеціалізованої вченої ради ДФ 41.086.051
Національного університету «Одеська
юридична академія», МОН України,
м. Одеса, вул. Академічна, 2, 65009

ВІДГУК

офіційного опонента БАРАБАША Юрія Григоровича, доктора юридичних наук, професора, проректора з навчальної роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого на дисертацію Станіка Сергія Романовича на тему: «Інститут відкликання народного депутата України виборцями: проблеми теорії і практики», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Мабуть, що чи не в перше у своєму науковому житті зустрічаюсь із роботою, тема якої є досить популярною серед пересічних громадян, постійно артикулюється серед політиків, однак в юридичній науці є доволі сумнівною.

Я розумію, що трендова тема про відповідальність влади на всіх рівнях може захопити молодого дослідника, особливо якщо постійно аналізувати події, які відбуваються всередині держави. Попри це, я вважав та вважаю, що принципи вільного мандату народного депутата попри всю неефективність в окремих моментах чинної Верховної Ради України має залишатись аксіомою для конституційного правопорядку України, вагомою складовою якого є такі базові засади, як демократія та верховенство права.

Попри це, не відкидаю можливість науковця опрацьовувати будь-яку тематику, маючи при цьому протилежне ідеологічне бачення політико-правової ситуації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх новизна.

Структура дисертації обумовлена метою, об'єктом і предметом дослідження.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел.

У першому розділі «Інститут відкликання члену парламенту виборцями: теоретична основа та зарубіжна практика» охарактеризовано стан дослідженості проблем інституту відкликання виборцями членів колегіальних представницьких органів, розкрито та узагальнено політико-правову сутність відкликання народного депутата України виборцями, а також проаналізовано відкликання члена колегіального представницького органу виборцями як елемент статусу парламентарія.

Другий розділ «Інститут відкликання парламентаріїв виборцями: національний історичний та зарубіжний досвід» присвячено ретроспективі нормативно-правової регламентації відкликання парламентаріїв в Україні, а також аналізу зарубіжної практики відкликання члена колегіального представницького органу. Автор охоплює досвід таких країн, як США, Швейцарія, Японія та інші.

У третьому розділі «Правові основи впровадження інституту відкликання виборцями народних депутатів України (на матеріалах одномандатних округів)» автором змодельовано напрями та запропоновано перспективи повернення аналізованого інституту у чинне законодавство. Проаналізовані передвиборні програми кандидатів у народні депутати України у частині перспектив застосування в процесі відкликання виборцями парламентаріїв, після чого охарактеризовано матеріально-правові основи впровадження відкликання виборцями народних депутатів України, а також і процесуально-правові основи впровадження інституту відкликання виборцями народного депутата України.

На мій погляд, до положень, що можуть розглядатись такі, які містять наукову новизну, можна віднести:

1. Пропозиція щодо скорочення строку «повноважень Верховної Ради України з урахуванням того, що для цього немає історичного підґрунтя, а також з огляду на практику сучасного національного державотворення» (С. 39 дисертації)
2. Теза та додаткове обґрунтування неможливості змішування відповідальності парламенту та народного депутата України. А саме, твердження про те, що «навіть чи можна погодитись з тим, що розпуск парламенту слід уважати «солідарною конституційною відповідальністю усього депутатського корпусу». Хоч така думка набула певного поширення в юридичній літературі, варто зауважити, що більш коректним було б говорити про конституційно-правову відповідальність окремого парламентарія (одним із проявів якої є відкликання парламентарія виборцями) та конституційну відповідальність парламенту» (С. 55 дисертації).
3. Абсолютно розумне акцентування на недоречності штучного розмежування в науці та законотворенні таких двох конструкцій, як «конституційний статус» та «конституційно-правовий статус». Правда дисертанту варто було набратись більшої сміливості та довести свої наукову розвідку до кінця, не зважаючи на всі уявні академічні «авторитети». Попри це і в такому варіанті наступна аргументація автора виглядає привабливою: «Однак значна поширеність цього розмежування в українській юридичній літературі вимагає дотримання такого підходу при проведенні цього дослідження (наприклад, існує думка, що «конституційний статус складається із нормативних характеристик суб'єктів правовідносин і закріплений на рівні Основного Закону держави. Конституційно-правовий статус – більш широке поняття, що включає в себе норми не тільки конституції, але й інших джерел конституційного права. Такий

статус більш змістовний, враховує родові ознаки суб'єкта, саме тому йому не притаманна однотипність та уніфікація». Саме з огляду на такі розробки і доцільно писати про правовий статус народного депутата України, не виокремлюючи конституційно-правовий статус як галузевий» (С. 83 дисертації).

4. Пропозицію автора вважати, що «елементами правового статусу народного депутата України є: а) права; б) обов'язки; в) юридична (у т. ч. конституційна) відповідальність. Доведено, що гарантії діяльності парламентарія є після статусним елементом правового становища народного депутата України» (С. 111 дисертації).

Робота виконана згідно встановлених вимог, завершується науковими висновками, пропозиціями щодо удосконалення чинного законодавства України.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих авторкою. Основні положення дисертаційного дослідження С.Р.Станіка викладені у 5 працях в зарубіжних і фахових вітчизняних виданнях, у 6 працях апробаційного характеру, та в 1 розділі колективної монографії.

Практична і теоретична значимість отриманих результатів дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження С.Р.Станіка містить наукові положення, що мають науково-теоретичне значення.

Аналіз тексту дисертації свідчить про **відсутність порушення автором академічної доброчесності**. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей, дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Зокрема, у рецензованій праці не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

1. Робота з такої проблематики мала б починатись з аналізу положення статті 80 Конституції України про те, що народні депутати України не несуть відповідальності за результати свого голосування. Для багатьох дослідників, і для мене в тому числі, це є найвиразнішою ознакою «вільного» характеру депутатського мандату, що виключає його відкликання виборцями за невиконання власної програми. Однак, це конституційне положення не тільки не аналізується, але більш того, за результатами дослідження пропонується доповнити іншим взаємовиключним положенням про те, що «народні депутати України можуть бути відкликані виборцями за невиконання або неналежне виконання положень передвиборної програми» (С. 217).

Аналогічним чином не аналізується така важлива складова офіційної конституційної доктрини України, сформульована у Рішенні Конституційного Суду України від 21 грудня 2017 року № 3-р/2017: «зі змісту присяги народного депутата України та статей 79–81, 84 Основного Закону України випливає принцип **ВІЛЬНОГО** (виділено мною – Ю.Б.) депутатського мандата, згідно з яким народний депутат України бере на себе зобов'язання виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників, тобто під час здійснення депутатських повноважень представляти увесь Український народ». Немає цього рішення і в списку використаних джерел.

Тобто від якої національної конституційної доктрини відштовхувався автор, для мене залишилось загадкою.

2. Нерозуміння необхідності існування саме вільного депутатського мандату, обумовлена тяжінням окремих дослідників до радянських теорій державознавства, які виключали багатопартійність парламенту, його характер як органу саме загальнонаціонального представництва.

Досить вдалу аналогію діяльності демократичного парламенту нідерландський політолог Ф. Анкерсміт, порівнюючи її із музичним твором Р. Шумана «Гумореска», особливістю якого є те, що виконання партитури

окремо лівою та окремо правою рукою дає цілком зрозуміло різне звучання, однак при цьому одночасне виконання партитури обома руками народжує абсолютно нову третю мелодію.

Так само і в парламенті, рішення ухвалюються не шляхом продавлювання власної позиції окремим депутатом, а шляхом знаходження консенсусу у вигляді підтримки законопроекту більшістю парламентарів.

Концептуально робота побудована на надзвичайно спірній тезі, про те, що депутат здатен досягати самотужки ухвалення всіх рішень з питань, означених в його програмі. При цьому не дається жодних роз'яснень, як цього досягти в умовах колегіальності прийняття рішень, коли потрібно знайти підтримку ще принаймі 225 колег.

Більш того, яким чином це реалізовувати в умовах пропорційної виборчої системи?

3. Робота будується в тому числі і на компаративіському аналізі. Однак із «демократичних» країн наводяться приклади з Білорусії, Венесуели та Колумбії. Залишається незрозумілим, чи мають бути ці країни взірцем для нашої держави? Саме в цьому «прекрасному» напрямку ми маємо рухатись? І чомусь автор не замислився над тим, чому саме в цих державах залишився імперативний мандат. Ба, більш того, автор не наводить жодного прикладу по застосуванню цього інституту в цих, м'яко кажучи, «демократіях».

Взагалі з прикладами по роботі справжня проблема. Оскільки, окрім нічим не прив'язаного до предмету дослідження цитування на сторінках 159-167 передвиборних програм кандидатів в депутати, жодного іншого «живого» конституційного права ми не знаходимо.

4. Не менш прекрасним пассажем є згадка про те, що першим прикладом відкликання членів *Парламенту* (виділено мною – Ю.Б.) був Декрет органів влади радянської Росії від 29 грудня 1917 року (с. 117). По-перше, яке відношення акти радянської Росії 1917-1922 років мають до України, але не це головне. Як можна називати парламентом орган ідеологічної боротьби зі становим представництвом, який не мав реальної влади?

Дійсно, формально все видається добре. Оскільки радянські «совети» представляли лише одну ідеологічну лінію, там, відповідно взагалі не було політичного представництва, і тому, нічого страшного не було в тому, що депутата, «обраного округом, а не в окрузі» (перефразовуючи Кондорсе), могли відкликати. Бо по факту, депутат брав участь в короткотермінових засіданнях (після 50-тих років один-два дні на сесію), освячуючи своїм голосуванням рішення прийняті партійним керівництвом (формально президією «совета»). І, скорше, це був такий собі делегат для вирішення комунальних проблем в центрі.

Однак тепер, в нових демократичних умовах, ігнорувати «вільну» природу депутатського мандату в парламенті сформованого на пропорційній основі, де представлено різнобарв'я політичних партій, які користуються підтримкою в суспільстві, просто недопустимо.

5. Автором так само висувається абсолютно недемократичне та непропорційне обмеження пасивного виборчого права, яке полягає в тому, що «для кандидатів у народні депутати, які вже балотувались на виборні посади та мають свою веб-сторінку на офіційному сайті Центральної виборчої комісії, слід впровадити вимогу надати звіт – аналіз виконання положень своєї попередньої передвиборної програми разом з новою передвиборною програмою в разі реєстрації кандидатом на будь-які інші виборні посади». «У разі якщо за підсумками такого звіту більше ніж 50 % положень попередньої передвиборної програми не виконано або виконано неналежним чином, слід установити в законодавстві положення про відмову в реєстрації такого кандидата Центральною виборчою комісією» (С. 174).

Більше не наводиться жодних аргументів на користь цієї пропозиції. Не здійснюється так само аналіз практики Європейського Суду з прав людини з приводу застосування статті 3 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (загалом, слід відмітити, що автор «не жалусь» Суд, не проаналізувавши жодного рішення по тексту). Взагалі

незрозуміло, наскільки пропорційним буде це обмеження, хто буде робити такий аналіз, де гарантії об'єктивності оцінювання і т.д. і т.п.

Загальний висновок по роботі. Робота носить досить суперечливий характер, побудована на «ленінському» уявленні про роль і значення члена парламенту. Не підтримуючи загальну концепцію автора, я допускаю можливість існування альтернативних концепцій та авторського бачення проблеми.

Тому формально, дисертаційна робота Станіка Сергія Романовича на тему: «Інститут відкликання народного депутата України виборцями: проблеми теорії і практики» відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року №167.

А, Станіку Сергію Романовичу, може за **результатами публічного захисту** бути присуджена науковий ступень доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

проректор з навчальної роботи
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрНУ
БАРАБАШ Юрій Григорович

